

Таким чином, здійснений нами теоретичний аналіз підтверджує, що дистанційну освіту сьогодні варто розглядати як інтерактивний процес, найважливішим завданням у процесі реалізації якого є створення інтерактивного комунікаційного мережевого простору через виявлення індивідуальних особливостей кожного учасника освітньої взаємодії, стимулювання до пошуку самостійного вирішення проблем, до самоосвіти. Роль викладача у цьому контексті повинна бути фасилітативною, а важливою умовою підвищення ефективності підготовки майбутніх психологів в умовах дистанційної освіти – створення сприятливого психологічного клімату завдяки застосуванню методів фасилітації.

Список використаної літератури

1. Малінко О. Дистанційна освіта: організаційна структура, психолого-педагогічні основи, фінансування і управління. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. №6. С. 38 – 45.
2. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи: монографія. [2-ге вид., розш. і доп.]. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 380 с.
3. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учиться. М.: Смысл, 2002. 527 с.
4. Руководство фасилитатора: как привести группу к принятию совместного решения / Кейнер С. и др.; пер. с англ. Е. Беленко, А. Размахнина. М.: Издательство Дмитрия Лазарева, 2015. 344 с.
5. Clargo M. Meeting by Design. Harnessing the potential of the web to revitalise meetings. URL: www.tesseract.com (дата звернення: 06.02.2021).

Іванна Андрійчук

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,*

ДИВЕРГЕНТНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства характерним є достатньо динамічне зростання знань у всіх сферах людського життя, що вимагає застосування нових підходів до їх усвідомлення, засвоєння та ефективного використання, і полягає у переосмисленні ролі підготовки фахів-

ців сучасного покоління. Саме розвиток творчого мислення допомагає вдосконалити будь-яку діяльність, знаходити вихід з будь-якої ситуації, дає можливість самовдосконалюватись, а отже, і досягати високих результатів у своїй професійній діяльності та житті.

У психологічній науці проведено ряд досліджень щодо особливостей творчості, якими займалися такі вітчизняні та зарубіжні дослідники як Богоявленська Д., Брушлинський О., Виготський Л., Гриненко І., Грузенберг С., Дружинін В., Зінченко В., Маклаков О., Мільто Л., Морозов О., Романець В., Холодна М., Адлер А., Фрейд З., Юнг К та інші.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей дивергентного мислення майбутніх психологів в середовищі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування креативності у студентів-майбутніх психологів є одним із пріоритетних завдань вузівського навчання як важливої умови їх успішної професійної діяльності. Як наголошує М. Савчин, «Діяльність практичного психолога схожа на діяльність творця. Творчість – це просто його професійний обов’язок, Психолог мусить бути готовий будь-якої миті забути звичний алгоритм та імпровізувати, модифікуючи вправи» [3, с. 285].

Творчий аспект звертає на себе увагу у плануванні професійного та життєвого шляху. В уявленні людини не існує готової моделі цього шляху, вона змушена діяти без опори на досвід чи приклади, тому що соціально-економічні умови та засоби досягнення цілей завжди унікальні, певного алгоритму дій щодо реалізації професійних планів не існує взагалі. Однак розв’язання завдань, пов’язаних з плануванням професійної кар’єри та професійної само-реалізації, можливе через розвиток усвідомлення особистісного ставлення до себе, до професійної діяльності, уміння розробляти альтернативні професійні сценарії, підвищення професійної активності, посилення «авторства» свого професійного життя, визначення нового сенсу професійної діяльності, узгод-

ження амбівалентних відношень та установок, передбачення можливих труднощів.

Творчість є одним із засобів підвищення емоційного тону особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне – актуалізації позитивної гами переживань, що супроводжує ефективну працю: радість від досягнутого, почуття впевненості у своїх силах і творчому потенціалі. Тому необхідно якомога інтенсивніше впроваджувати у повсякденне життя широкий діапазон психологічних технологій творчого розвитку в процесі навчання у закладі вищої освіти.

Важливою стороною професійної діяльності сучасного психолога стає поглиблене самопізнання, співвіднесення своїх особистісних особливостей з вимогами гуманістичної орієнтації у педагогічній взаємодії. Психологу необхідно володіти не тільки професійними знаннями й уміннями, але й вміти творчо змінювати свою особистість з використанням психологічних знань і розвинутої здатності до рефлексії своєї професійної діяльності, відповідно об'єктивно існуючим моральним цінностям суспільства, а також власної індивідуальності.

Важливим аспектом дивергентного (творчого) мислення у професійному становленні психолога є виділення його критичної спрямованості, а саме критичності мислення, тобто мислення, яке визначає вибір між альтернативами та різнопланову оцінку ситуації (Б. Блум, Дж. МакПек, Р.Н. Енніс) [1, с. 11].

Е. де Боно творчий тип мислення визначає як латеральне мислення – процес обробки інформації на основі творчих здібностей та інтуїції. Цей вид не виключає логічного мислення, між ними не існує протиріч, обидва визнаються необхідними і взаємодоповнюючими. Творчість є перебудовою стереотипів, а латеральне мислення виступає умовою перетворення звичних уявлень та виникнення нових моделей. Діяльність латерального мислення спрямована на подолання пасивності у мисленні та пов'язаних з ним психічних функцій (увага, пам'ять, сприйняття).

Важливою ознакою творчої особистості є активна позиція людини у підході до проблеми, оптимізм та впевненість у досягненні успіху. Критерієм розвинутого творчого мислення можна назвати його позитивність (В. Калашин). Позитивне мислення характеризує ставлення людини до своїх проблем та проблем людства, а також сприяє їх вирішенню за допомогою конструктивних дій. Таке спрямування мислення дає змогу подолати слабкість та обмеженість, людина свідомо контролює свої думки, почуття та емоції, у неї формується позитивна Я-концепція, що сприяє становленню практичного психолога, як професіонала.

Однією з провідних характеристик професійного мислення є творча здатність фахівця бачити процеси, явища, ідеї у розвитку, динаміці, яка є провідною характеристикою як творчого мислення, так і творчої особистості.

Креативність як здатність до конструктивного нестандартного мислення і поведінки, а також до усвідомлення та розвитку особистісного і професійного досвіду, вкрай необхідна фахівцю в галузі практичної психології як у професійному спілкуванні, так і у вирішенні професійно-психологічних завдань (наприклад, у створенні психотерапевтичного контакту, формулюванні професійних запитів, постановці психологічних діагнозів, прийнятті професійних рішень, прогнозуванні ефективності психокорекційних впливів тощо).

В. Рибалка зазначає, що для особистості, яка прагне творити, характерні оригінальність, ініціативність, висока самоорганізація та надзвичайна працелюбність. Творча особистість задовольняється не стільки результатом, скільки самим процесом роботи [2].

Дослідження проблеми дивергентного мислення у студентів – майбутніх психологів дозволяє застосувати комплексний підхід до вивчення креативності на етапі їхнього професійного становлення. Виходячи із вище викладених міркувань, наша експериментальна робота щодо дослідження дивергентного мислення у майбутніх психологів проводилась на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка із студентами I – II курсу факультету педагогіки і психології спеціальності «Психологія». Для

дослідження дивергентного мислення у майбутніх психологів було використано такі методики: «Тест вербальної креативності (RAT) С. Медника (адаптація А. Н. Вороніна, дорослий варіант)», тест творчого мислення Е. Торренс «Фігурна форма», питальник креативності Д. Джонсона (адаптований), тест Дж. Гілфорда (модифікований).

Результати експериментального дослідження відображають діапазон від низьких до середніх показників творчого мислення у майбутніх психологів. А саме, за методикою Дж. Гілфорда переважає низький рівень оригінальності у 60 % обстежуваних, середній рівень швидкості у 62 % обстежуваних, а також середній рівень гнучкості у 58% обстежуваних. За результатами тесту творчого мислення «Фігурна форма» Е. Торренса у 45% обстежуваних переважає низький рівень швидкості та у 50% обстежуваних низький рівень гнучкості, середній рівень оригінальності у 50% обстежуваних та показник розробленості знаходиться на середньому рівні у 51 % обстежуваних. За тестом вербальної креативності С. Медника переважає середній рівень у 46% обстежуваних за індексом оригінальності та низький рівень індексу унікальності у 49% обстежуваних. За результатами опитувальника Д. Джонсона у 43 % студентів переважає середній рівень розвитку творчого мислення, що свідчить про вміння створювати цілісний образ, здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованих ситуаціях, продукувати віддалені асоціації, незвичайні відповіді, здатність вирішувати проблеми, здатність до аналізу і синтезу.

Під час кореляційного дослідження відзначено досить велику кількість позитивних зв'язків на рівні статистичної достовірності $p < 0,05$ та на рівні статистичної значущості $p < 0,01$ між параметрами тесту креативності Е. Торренса та між параметрами тесту Дж. Гілфорда. Порівнюючи показники творчого мислення (швидкість, гнучкість, оригінальність, розробленість) за допомогою тесту творчого мислення Е. Торренса ми дійшли висновку, що дуже високий рівень взаємозв'язку існує між показником швидкості та гнучкості (0,855). Це означає, що можна з впевненістю стверджувати, що людина, яка має хороші показники швидкості здатна швидко орієнтуватися в новій ситуації,

обдумувати та приймати рішення, здатність переключатися з одного класу об'єктів на інший, здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до іншого, використовувати відмінні стратегії розв'язання проблем. Також високий рівень взаємозв'язку між показником гнучкості та оригінальності (0,667), а це свідчить про здатність висувати ідеї, що відрізняються від очевидних, загальновідомих, загальноприйнятих, банальних або чітко встановлених.

Висновки. Отже, професійна діяльність психолога в значній мірі базується на знанні психологічної сутності процесів та явищ, широкій інтуїції, особистісному досвіді, активному пошуку новаторських підходів й інноваційних технологій, пізнавальній та особистісній ініціативі, високорозвиненому інтелекті, а також на творчому або креативному потенціалі особистості. Дивергентне мислення виступає одним із ключових чинників професійного становлення майбутнього психолога, є унікальним утворенням на межі особистісної та інтелектуальної сфери особистості, що виступає, водночас, і проявом, і показником рівня креативності особистості. Розвиток творчого мислення у майбутніх психологів можна покращити шляхом організації спеціальних видів роботи, зокрема, розвиваючих занять у вузі та створенням сприятливих умов у колективі студентів з метою актуалізації та сприяння розвитку творчого мислення в ранній юності, саморозкриття та самопізнання.

Список використаної літератури

1. Андрійчук І. Емпіричне дослідження особливостей дивергентного мислення студентів – майбутніх психологів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2019. Випуск 4. С. 9-15.
2. Рибалка В. Формула особистості і персонологічне мислення. Психологія та суспільство. 2013. №4. С. 88-100.
3. Савчин М., Гавриш З. Вступ до спеціальності: Психолог, практичний психолог. Івано-Франківськ. 2007. 400 с.